

Monasticon beige, VII, *Province de Flandre Orientale*, 3e band in-4° (Luik: Nationaal onderzoekscentrum voor religieuze geschiedenis, 1980, blz. 235-601, BF1500,—).

In het tot nu toe laatst verschenen deel van dit basisreferentiewerk over de Belgische abdij-geschiedenis treft men zeventien notities aan: twaalf over cisterciënzerabdijen of kloosters (twee mannen- en tien vrouwenabdijen) en vijf over premonstratenzerabdijen of kloosters (vier mannen- en één vrouwenabdij). In de volgorde van publikatie in deze band zijn dit: G. Asaert, 'Abbaye de Baudelo à Sinaai-Waes puis à Gand'; A. de Vos, 'Prieuré de Notre-Dame ten Hove à Waarschoot, plus tard à Gand'; *Idem*, 'Abbaye d'Aurea Cella à Doornzele, puis à Gand'; E. Houtman, 'Abbaye de Beaupré à Grimminge'; G. van Acker, 'Abbaye de la Byloque à Gand'; B. Augustyn, 'Abbaye de Maagdendale à Flobecq, puis à Pamele-Audenarde'; L. Milis en M. Hoebeke, 'Abbaye de Notre-Dame rattachée à l'hôpital d'Audenarde'; C. Vleeschouwers, 'Abbaye de Notre-Dame-au-Bois à Lokeren, puis de Nieuwenbos, à Heusden et ensuite à Gand'; M. Nuytens, 'Abbaye d'Oosteeklo'; E. Houtman, 'Abbaye de Ten Roosen près d'Alost'; M. Nuytens, 'Abbaye de Ter Hagen à Axel, Merelbeke et Gand'; *Idem*, 'Abbaye de Zwijveke à Termonde'; G. Mersch en J. Wauthoz-Glade, 'Abbaye de Ninove'; N.J. Weyns, 'Abbaye de Tronchiennes'; G. Mersch, 'Prévôté de Boechoute à Dikkelvenne'; N.J. Weyns, 'Monastère de Petegem-Deinze'; *Idem*, 'Monastère de Serskamp-Tussenbeek'.

De meeste van deze kloostergemeenschappen waren eerder klein, zowel wat het aantal religieuzen als wat het goederenbezit betrof. De O.L.Vrouwabdij (1232-1234) bij het hospitaal van Oudenaarde is zelfs nooit op dreef gekomen en in haar ontstaansfase blijven steken. Alleen Boudelo, de Bijloke, Nieuwenbos, Ninove en Drongen waren middelgrote abdijen.

Om de meeste bijdragen op te stellen was ongetwijfeld tijdrovend en moeizaam opzoekingswerk nodig. Van sommige van de behandelde kloosters is bijna het hele archief verloren gegaan of her en der verspreid, terwijl dikwijls weinig of geen betrouwbare literatuur voorhanden is. Niettemin staan de notities op een zeer behoorlijk soms zelfs uitnemend niveau ondanks de diversiteit van de behandelde aspecten: heuristiek, bibliografie, codicologie, sigillografie, iconografie, kartografie, biografie en de situering van de gegevens in een algemeen historisch en religieus kader. Gezien deze moeilijkheden en deze diversiteit is het dan ook niet te verwonderen dat sommige bronnen of werken over het hoofd gezien werden en dat aan bepaalde feiten of toestanden geen of niet voldoende aandacht werd geschonken.

Zo vindt men in enige notities geen vermelding van nochtans interessante kaarten en plattegronden van abdijgebouwen en hun omgeving uit de verzameling 'Kaarten en Plattegronden' in het Rijksarchief te Gent (Zie: P.C. Vandermeersch, *Inventaire des cartes et des plans conservés aux archives de la Flandre Orientale* (Gent, 1850): priorij van Waarschoot, 5 december 1796 (nr. 217); abdij van Ter Hagen, 1805 (nummers 235-236); abdij van Ninove, 1648 en achttiende eeuw (nummers 244, 246-247).

Voor de bijdrage over de abdij van Drongen schijnt geen gebruik gemaakt te zijn van sommige, nochtans belangrijke, documenten uit het archief van de abdij zelf, zoals oorkonde nr. 1, een grafelijk vidimus (1228) van een grafelijke oorkonde (1139), waarbij de abdij bepaalde goederen verwierf. Oorkonde nr. 5 verstrekt aanvullende gegevens over abt Arnold van den Ecke (notariële akte, 1291-1293). Uit oorkonde nummer 79 zou blijken dat onder het abbatiaat van Lieven Baers het nieuwe hoofdaltaar en koor van de abdijkerk werden ingewijd (1569, 2 mei) na de verwoestingen van de beeldenstorm (1566, 24 augustus). Uit de nummers 35-36 van het abdijsarchief verneemt men meer over wat er met de

abdijgoederen gebeurde onder het Gentse calvinistische bewind (1578-1584) dan uit de bijdrage (559) moge blijken. De auteur maakt ook geen gewag van de lijkschouwing na de dood van abt Lieven van der Meulen (1625, abdijs archief nr. 11). Hij schijnt ook geen gebruik gemaakt te hebben van het *mortuarium* van de abdijs opgesteld voor de kerk van Zalegem (Vrasene) (ca. 1794, abdijsarchief nr. 14bis) (Zie: J. Buntinx, *Inventaris van het archief der abdijs van Drongen* (Rijksarchief te Gent), Brussel, 1971).

Een aantal auteurs heeft weinig of geen oog gehad voor de archieven van de centrale justitieraden en van andere centrale instellingen, alhoewel er inventarissen en andere referentiewerken voorhanden zijn. Een grote onbekende schijnt de Grote Raad van Mechelen te zijn, waarvan het archief berust in het Algemeen Rijksarchief te Brussel. Zo was de abdijs van Ninove in de jaren 1480, 1491 en 1499 telkens in een proces verwickeld voor de Grote Raad (AR, Grote Raad van Mechelen (= GRM), register nr. 795, f° 197-202"; reg. 800, 255-261; reg. 803, 1293-1296; zie: *Chronologische lijsten van de Geëxtendeerde Sententiën en Procesbundels (dossiers) berustend in het archief van de Grote Raad van Mechelen*, I, 1465-1504 (s.1., 1966) respectievelijk 178, 249, 342). Zo ook voor de abdijs van Doornzele a° 1496 (GRM, eerste aanleg, nr. 148; *Chronologische lijsten*, I, 448); de abdijs van Oosteeklo, a° 1528 (GRM, reg. 828, 557-567; *Chronologische lijsten*, II, 1504-1531 (Brussel, 1971) 462); de abdijs van Drongen, a° 1694 (GRM, Memorialen, nr. 17, f° 222^v; zie: A. Gaillard, *Inventaire des Mémoires du Grand Conseil de Malines*, II (Brussel, 1903) 180; de priorij van Waarschoot a° 1716 (GRM, Memorialen, nr. 21, f° 297; Gaillard, *Inventaire*, 332); enz. ...

Ook het archief van de Raad van Vlaanderen in het Rijksarchief te Gent schijnt bepaalde auteurs niet 'aangesproken' te hebben. In J. Buntinx, *Inventaris van het archief van de Raad van Vlaanderen* (9 dln.; Brussel, 1964-1979) vindt men bijvoorbeeld voor de abdijs van Ninove 20 nummers die niet in de bijdrage voorkomen; voor de abdijs van Drongen 27 nummers. Dit geldt ook, zij het in mindere mate, voor sommige andere abdijen.

Voor de jaren 1702-1706 verstrekt het archief van de Koninklijke Raad van Filips V (nrs. 224-247) in het Algemeen Rijksarchief te Brussel (= AR) veel nuttige informatie (Zie: J. en P. Lefèvre, *Inventaire des archives du Conseil Royal de Philippe V (1702-1711)* (Tongeren, 1932). Nochtans is dit archieffonds in verschillende notities niet terug te vinden: Waarschoot, Doornzele, Bijloke, Maagdendale, Oosteeklo, Ten Roosen en Ninove (*Ibidem*, 21-22). De jaren 1754-1759 komen aan bod in het archief van de 'Jointe des Amortissements' in het AR (Zie: P. Lefèvre, *Inventaire des Archives de la Jointe des Amortissements* (Brussel, 1926) 50-51). Maar in de bijdragen over Waarschoot, Doornzele, Bijloke, Maagdendale, Ter Hagen, Zwijveke en Ninove vindt men de desbetreffende nummers uit dit fonds niet terug. Het dossier nr. 2286 uit het archief van de Algemene Regeringsraad in het AR over de abdijs van Ninove (a° 1786-1789) werd niet aangehaald (Zie: P. en J. Lefèvre, *Inventaire des archives du Conseil du Gouvernement général* (Brugge, 1925) 80). De nummers 872 en 877 uit het fonds van de Geheime Raad, Oostenrijkse periode ('cartons') in het AR werden evenmin vermeld in de bijdragen over Ninove en Drongen.

Het is ook opvallend hoe weinig er gebruik werd gemaakt van publikaties over familiegeschiedenis en hoe familiearchieven bijna helemaal niet aan bod komen. Deze bronnen kunnen nochtans in vele gevallen veel nuttige, soms zelfs essentiële informatie verschaffen over verschillende behandelde aspecten zoals de biografieën van de abten, schenkingen, betwistingen over goederen en rechten, en dergelijke. Zeer vele familiearchieven bevinden zich in rijksarchieven en zijn geïnventariseerd; en vele inventarissen zijn gepubliceerd. Bovendien verlopen opzoekingen in dit verband thans veel vlotter door J. Pieyns, *Cumulatieve alfabetische index van plaats- en persoonsnamen in de inventarissen van familiearchieven uitge-*

geven door het Algemeen Rijksarchief (7 dln.; s.1., s.a. [1977]).

Tenslotte komt het ons inziens enigszins bevreemdend voor dat anno 1980 een referentiewerk, uitsluitend met betrekking tot Oost-Vlaanderen en gepubliceerd door een Nationaal (Belgisch) onderzoekscentrum, als een eentalige Franse publikatie verschijnt. Uit bepaalde passages blijkt duidelijk dat men de oorspronkelijke bijdragen van bepaalde auteurs heeft vertaald en dit op een niet altijd even accurate wijze. Onvermijdelijk gaan hierdoor door de auteur bedoelde nuances verloren en in het algemeen lijdt de wetenschappelijke precisie eronder. Dit komt het meest tot uiting in de chaotische wijze waarop plaatsnamen nu eens wel dan weer niet vertaald (of gearchaïseerd!) werden. Op bladzijde 499 (abdij van Ninove) vindt men *Bochoute* (*Velzeke-Ruddershove*), op bladzijde 506 (abdij van Ninove) *Bouchout-Velzique* en op bladzijde 569 vlg. *Boechoute*. Op dezelfde bladzijde 499 spreekt men van *Kattem* en op bladzijde 503 van *Chattem*. En waarom schrijft men nu eens *Audenhove-Sainte-Marie* (358), *Horebeke-Saint-Corneille* en *Lathem-Saint-Martin* (509), dan weer *St.-Goriks-Oudenhove* en *Sint-Lievens-Esse* (391). Wanneer een niet-ingewijde lezer deze negentiende-eeuws aandoende verfransingen van plaatsnamen voor ogen krijgt, zou hij kunnen denken dat er een taalgrens met een uiterst grillig verloop doorheen de provincie Oost-Vlaanderen trekt. Men had tenminste telkens in de identificatievoetnoot de officiële, dus Nederlandstalige, benaming kunnen vermelden. Of wordt van de pientere lezer verwacht dat hij door vergelijkende tekststudie erachter komt dat *Tronchiennes, prov. de Flandre Orientale, cant. de Gand* (537, noot 3) niets anders is dan Drongen, thans een 'deelgemeente' van de stad Gent?

W. Buntinx

S. Groenveld, e.a., *Wederdopers, menisten, doopsgezinden in Nederland 1530-1980* (Zutphen: De Walburg Pers, 1980, 288 blz., f36,—, ISBN 906011 2466).

'Hoe is die gloed van geloofsijver, die eerst in excessen gevlamd had in Amsterdam en Munster, hier zoo spoedig verzacht tot die breede, stille vroomheid, eer nuchter dan geestdrijvend, die van het talrijke Mennistendom, in de Noordelijke provinciën, in Haarlem en Amsterdam, de rustigste burgers van allen maakte?'. Deze door Huizinga in *Nederland's beschaving in de zeventiende eeuw* gestelde vraag (Haarlem, 1941) 81 vindt ook in de nieuwste publikatie over de geschiedenis van het Nederlandse doperdom geen afdoende beantwoording. Was voor Huizinga blijkens bovenstaand citaat de 'Munsterse' oorsprong der doperse beweging hier te lande toch eigenlijk geen probleem, anders dan bij velen uit doopsgezinde kring in zijn tijd, de geschiedenis van Groenveld c.s., die in ieder geval de verdienste heeft de historie van wederdopers, menisten en doopsgezinden over een tijdsbestek van 450 jaar als totaliteit te beschouwen, laat op dit punt nog ruimte voor twijfel. In de eerste bijdrage tot de bundel, die van S. Vooistra over 'De roerige jaren dertig' lezen we althans: 'Het definitieve antwoord op deze vraag is nog niet gegeven' (22). Gezegd dient echter te worden dat de schrijver deze zaak op zeer open wijze benadert (in ander verband stipt S.L. Verheus dit punt aan in de aanhef van zijn bijdrage over 'Het dopers vredesge-tuigenis' (162).

Dit boek, dat een dertiental opstellen bevat, is min of meer een nevenprodukt van de herdenking van Melchior Hoffmans eerste optreden in de Nederlanden in 1530. In het Catharijneconvent te Utrecht is vorig najaar een tentoonstelling georganiseerd onder dezelfde titel die deze publikatie draagt. In het fraai uitgevoerde werk zijn niet minder dan 204 il-